

TÜRKİYE'NİN

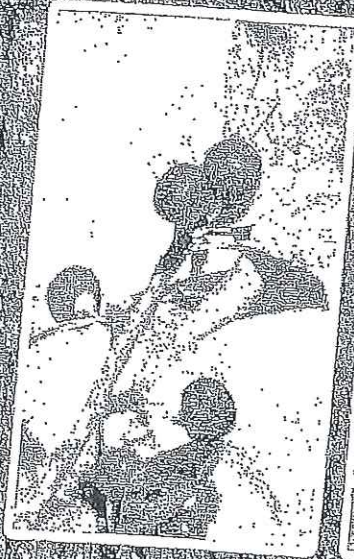
Doğal-Egzotik

AĞAÇ ve ÇALILARI

1

İlk Bölümler
Gymnospermier
(A-Z)
Angiospermier
(A-G)

Prof. Dr. Ünal AKKEMİK
Editör



I Gymnospermler Angiospermler (A-G)

Editör

Prof. Dr. Ünal Akkemik

Bölüm Yazarları (Alfabetik sırayla)

- | | |
|---|--|
| Ahmet Emre Yaprak (Ankara Ü. Fen Fak.) | Hüseyin Fakir (S.D.Ü. Orman Fakültesi) |
| Ali Kavgacı (Batı Akdeniz Orm. Arş. Enst.) | İsa Başköse (Biyolog) |
| Ali Kaya (Orman Mühendisi) | Nesibe Köse (İstanbul Ü. Orman Fakültesi) |
| Aliye Aras (İ.Ü. Fen Fakültesi) | Neval G. Özkan (Düzce Ü. Orman Fakültesi) |
| Alper H. Çolak (İst. Ü. Orman Fakültesi) | Nihan Koçer (Düzce Ü. Orman Fakültesi) |
| Bilge Tunçkol (Bartın Ü. Meslek Yükulu) | Nurgül Karlıoğlu (İstanbul Ü. Orman Fakültesi) |
| E. Burcu Yeşilyurt (Biyolog) | Özgür Bminağaoğlu (Artv. Çoruh Ü. Orman F.) |
| Emrah Yüksel (Artvin Çoruh Ü. Orman F.) | Rüya Yılmaz (Orman Mühendisi) |
| Dilek Oral (İstanbul Ü. Orman Fakültesi) | Saim Başaran (Batı Akdeniz Orm. Arş. Enst.) |
| Ernaz Altındağ (Düzce Ü. Fen-Edebiyat F.) | Salih Sercan Kanoğlu (N. Gökyiğit Botanik B.) |
| Gamze Tuttu (Ç. Karatekin Ü. Orman F.) | Serdar Aslan (Düzce Ü. Orman Fakültesi) |
| Gül Nilhan Tuğ (Ankara Ü. Fen Fak.) | Tolga Ok (K. Maraş S.Ü. Orman Fakültesi) |
| Güven Aksu (Artvin Çoruh Ü. Orman F.) | Turgay Birtürk (Düzce Ü. Orman Fakültesi) |
| H. Tuncay Güner (İst. Ü. Orman Fakültesi) | Ünal Akkemik (İstanbul Ü. Orman Fakültesi) |
| Hatice Yılmaz (İstanbul Ü. Orman Fakültesi) | Zeki Aytaç (Gazi Ü. Fen-Edebiyat Fak.) |

Lonicera L. (Hanımelleri)

Özgür Eminağaoğlu, Emrah Yüksel, Güven Aksu

Herdem yeşil ya da kışın yaprağını döken çalılar ya da odunsu tırmanıcı-sarılcı bitkilerdir. Yapraklar basit, tam kenarlı ve kulakçısızdır. Çiçekler yaprak koltukaltlarında ikili ya da sürgün uçlarında bir başcık halinde; taç yapraklar (Türkiye'de) iki dudaklı, üst dudak 4 loblu; tüp dışbükey (kamburumsu) ya da düzdür. Stamen 5 tane; ovaryum 2-3(-5) gözlü, bazen eşleşmiş çiçeklerin diğer ovaryumlarıyla bitişik; tepcecik baş şeklinde, tektir. Meyve basit veya bileşik meyvedir. Bazı türler süs için yetiştirilir (Chamberlain ve Long, 1972). Kuzey Afrika, Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika'da yayılış gösteren ve kabul görmüş yaklaşık 108 türü mevcuttur (eFloras.org: 2013). *Lonicera* cinsi, *Lonicera*, *Nintooa* (Spach) Maxim. ve *Caprifolium* (Mill.) DC. olmak üzere 3 seksiyona ayrılır (Tutin ve ark, 2010):

1. Dik çalı, çiçekler koltuk altında çiftler halinde, taç aktinomorf veya 2 dudaklı, kısa tüplü

.....Seks. *Lonicera*

1. Odunsu tırmanıcı, taç 2 dudaklı, uzun tüplü

2. Çiçekler koltuk altında çiftler halinde

.....Seks. *Nintooa*

2. Çiçekler uç durumlu başcık halinde veya çevrel

.....Seks. *Caprifolium*

Bu cinse mensup bazı türlere ilişkin tanı anahtarı aşağıda verilmiştir (Chamberlain ve Long, 1972; Tutin ve ark, 2010):

1. Dik çalı; üst yapraklar serbest; çiçek kurulu genellikle 2 çiçekli (Seks. *Lonicera*)

2. Genç dalların içi dolu; ovaryumlar birleşik veya birleşmiş brahteciklerden oluşan kupula tarafından sarılmış; meyve bileşiktir

3. Kış tomurcukları birkaç dış pullu; brahteler 2-5 mm, ince ve uzun (linear); brahtecikler birleşik fakat eşli birleşik ovaryumları çevrelememiştir.

.....*Lonicera caucasica*

3. Kış tomurcukları 2 dış pullu; brahte 5-10 mm, geniş, yaprağımsı (foliose); brahteciklerin kaynaşmasından oluşan tek kupula, bir çift kaynaşmamış ovaryumu çevrelemiştir

.....*Lonicera iberica*

2. Genç dalların içi boş; ovaryum serbest, kaynaşmamış, brahtecikler tarafından çevrili değil; meyve basit

4. Çiçek sapı 1-3 mm; taç yaprak tüpü dudağın ½'si kadar uzun

.....*Lonicera nummulariifolia*

4. Çiçek sapı 8-17 mm; taç yaprak tüpü yaklaşık dudak kadar uzun

.....*Lonicera xylosteum*

1. Odunsu tırmanıcı; en azından çiçek kurulu altındaki ilk yaprak çifti tabanda birleşmiş; çiçek kurulu 4-10 çiçekli (Seks. *Caprifolium*)

5. Çiçek kurulu sapı 20-40 mm

.....*Lonicera etrusca*

5. Çiçek kurulu sapsız

6. Yapraklar elips şeklinde, dökülür

.....*Lonicera caprifolium*

6. Yapraklar yumurtamsı-dikdörtgenimsi şekilde, herdem yeşil

.....*Lonicera implexa*

Lonicera caucasica Pallas

Kafkas Hanımelisi

Doğal

Yayılışı

Türkiye, Kafkasya, İran'da doğal olarak bulunur. Türkiye'de; Bursa, Bolu, Ankara, Amasya, Giresun, Trabzon, Artvin, Rize, Konya, Kayseri, Sivas, Tunceli, Niğde, Hatay Kars, Muş ve Bitlis illerinde yayılış gösterir

Botanik Özellikleri

Kışın yaprağını döken, 1-3 metre boylarında dik büyüyen bir çalıdır. Genç sürgünlerin içi dolu, tüysüz; kış tomurcukları birkaç dış pulludur. Yapraklar eliptik-yumurtamsı şekilde, 2-10 x 1-5 cm boyutlarında, sivri uçlu, dipte yuvarlak, üst yüzü tüysüz veya çok seyrek tüylü, alt yüzü tüysüz veya ipeksi tüylü, kısaca saplıdır. Çiçek kurulu koltuk altında, 2 çiçekli; çiçek sapları 6-14 mm, yaprak saplarından daha uzundur. Brahteler ince-uzun, 2-5 mm; brahtecikler geniş, birleşik, ortalama 1 mm'dir. Taç yaprak 2 dudaklı, pembe veya beyaz renkte, 10-13 mm, tüysüz veya tüylü; tüp dudaktan çok kısa, dışbükeydir. Yumurtalıklar çift ve kaynaşmıştır. Meyve siyah renkte, küremsi, 5-10 mm çapında, bileşiktir. Çiçeklenme zamanı mayıs-temmuz aylarıdır. Bu türe ait alttürlerin ayrımı aşağıda verilmiştir (Chamberlain ve Long, 1972):

Lonicera caucasica Pallas subsp. *caucasica*: Yapraklar tüysüz veya alt yüzleri nadiren hafifçe tüylü; brahteler 3-5 mm, yumurtalıktan daha uzundur. Türkiye'de, Kuzey Doğu ve Doğu Anadolu'da, Artvin, Trabzon, Kars, Muş ve Bitlis illerinde yayılış gösterir.

Lonicera caucasica Pallas subsp. *orientalis* (Lam.) Chamb.et Long.: Yaprak alt yüzü ipeksi tüylü; brahteler ortalama 2 mm, yumurtalıktan daha kısa Türkiye için **Endemik** bir taksondur. Türkiye'de Kuzey, Güney ve Orta Anadolu'da, Artvin, Rize, Giresun, Bursa, Bolu, Ankara, Amasya, Konya, Kayseri, Sivas, Tunceli, Niğde ve Hatay illerinde yayılış gösterir.



Özgür Ernişoğlu



Özgür Ernişoğlu

Lonicera caprifolium L.

Keçikulağı hanımeli

Doğal

Yayılışı

Türkiye, Avrupa ve Kafkasya'da doğal olarak bulunan bir türdür. Türkiye'de; Artvin, Tekirdağ, Çanak-kale, İstanbul, Bursa ve Ankara illerinde yayılış gösterir.

Botanik Özellikleri

Kışın yaprağını döken, odunsu tırmanıcı bir bitkidir. Genç dalların içi boş ve tüysüzdür. Yapraklar elips şeklinde, 2-10 x 1-5 cm boyutlarında, küt uçlu, sapsız, hemen hemen tüysüz, üst yüz koyu yeşil, alt yüz mat dumanlı mavi renkte, sapsız veya kısa saplıdır. En üstteki yapraklar çift ve kaynaşmıştır. Çiçek kurulu uç durumlu, 4-10 çiçekli ve sapsızdır. Taç yapraklar sarımsı-beyaz renkte, bazen mor benekli, (18-)25-45 mm uzunlukta, çiçek tüpü dudağın 1-1,5 katı kadar olup dışbükey değildir. Üzümsü meyve kırmızı veya turuncu-kırmızı renkte, kümelenmiş ve basittir (Chamberlain ve Long, 1972).



Lonicera etrusca Santi.

Doğal

Yayılışı

Türkiye, Güney Avrupa, Asya ve Suriye'de 250-1200 m yükseltiler arasında, taş yığınlarında, kayalıklarda, yol kenarlarında, genellikle çalılıklar arasında yayılış gösterir. Türkiye'de Çanakkale, İstanbul, Bilecik, Ankara, Kastamonu, İzmir, Kütahya, Nevşehir, Elazığ, Muğla, Antalya, İçel, Kahramanmaraş Gaziantep arası, Urfa, Mardin, Amasya, Niğde ve Hatay illerinde yayılış gösteren Akdeniz elemanı olan bir türdür.

Botanik Özellikleri

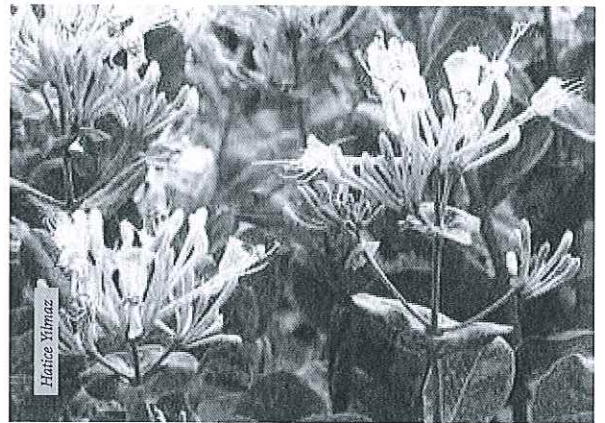
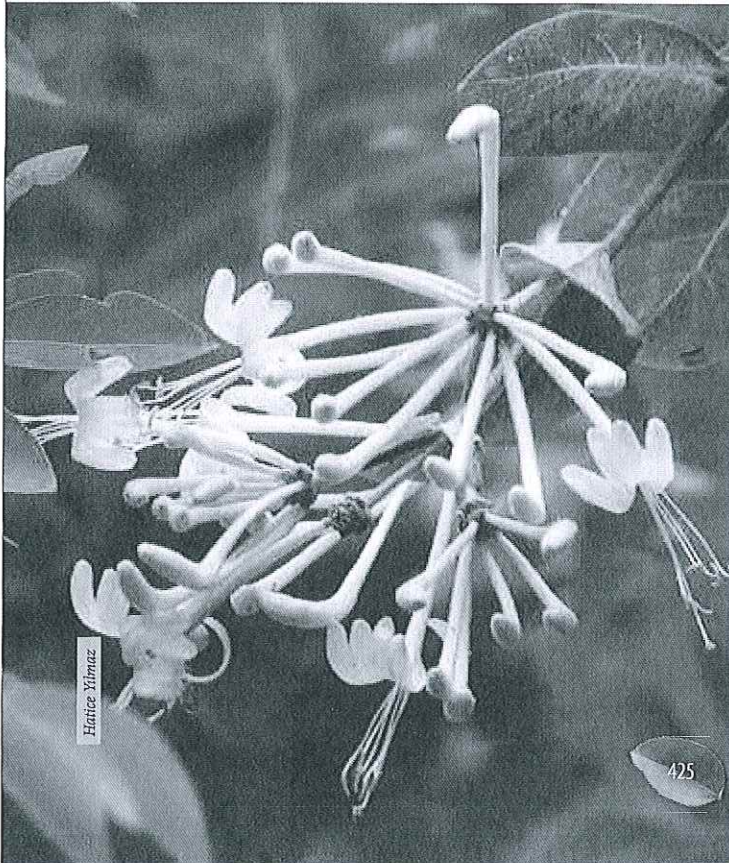
Kışın yaprağını döken, 3-4 m boylanabilen odunsu gövdeli tırmanıcılardır. Genç dalların içi boş, tüysüz veya guddeli-tüylüdür. Yapraklar ters yumurta ve yumurtamsı şekilde, 3-7 x 1,5-4 cm boyutlarında, küt uçlu, tüysüz veya guddeli-kısa yumuşak tüylü, sapsız, en üst yapraklar çift ve birbirleriyle kaynaşmıştır. Çiçek kurulu terminal, 4-10 çiçekli; çiçek kurulu sapı 20-40 mm'dir. Brahtecikler geniş, yumurtalığın 2/3'ü kadar uzundur. Taç yaprak sarımsı, 30-50 mm, tüysüz veya yoğun guddelidir. Çiçek tüpü ince, dudak kadar uzunlukta, dışbükey değildir. Üzümsü meyve kırmızı renkte, ortalama 6 mm çapında, kümelenmiş ve basittir. Çiçeklenme zamanı mayıs-haziran aylarıdır. Bu türe ait taksonların tanı anahtarı aşağıda verilmiştir (Chamberlain ve Long, 1972):

1.Genç sürgünler, üst yapraklar ve çiçekler tüysüz; en alt yapraklar seyrek tüylü veya tüysüz

..... *Lonicera etrusca* var. *etrusca*

1.Genç sürgünler, üst yapraklar ve çiçekler yoğun guddeli-kısa yumuşak tüylü; en alt yapraklar kısa yumuşak tüylü, guddesiz

..... *Lonicera etrusca* var. *hispidula* Boiss.



Lonicera fragrantissima Lindl. & Paxt.

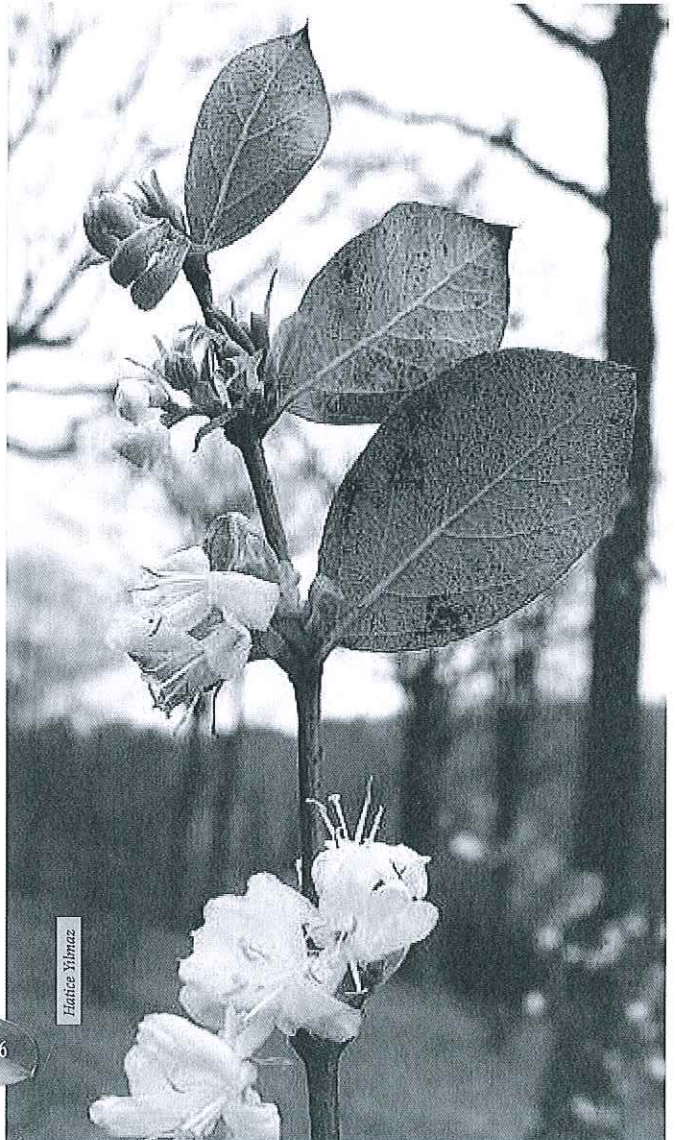
Egzotik

Yayılışı

Doğal yayılışını Çin'de yapan tür, ülkemiz park ve bahçelerinde süs bitkisi olarak yetiştirilir.

Botanik Özellikleri

Yaklaşık 2 m'ye kadar boylanabilen yarı herdem yeşil çalıdır. Yaprak dizilişi karşılıklı ve yaprakları tam kenarlıdır. Yaprakları eliptik-geniş oval ya da yumurtamsı, 3-7 cm boyunda, sivri uçlu, koyu yeşil ve üst yüzü çıplaktır. Yapraklarının alt yüzü mavimsi yeşil, orta damar kıllıdır. Çiçekleri krem-beyaz, güzel ve hoş kokulu, yan durumlu çiftler halinde olup her bir çiçekteki tüp kısa, dış kısmı çıplaktır. Meyve soluk kırmızı, uzunca yuvarlaktır (Krüssmann, 1977).



Lonicera iberica Bieb.

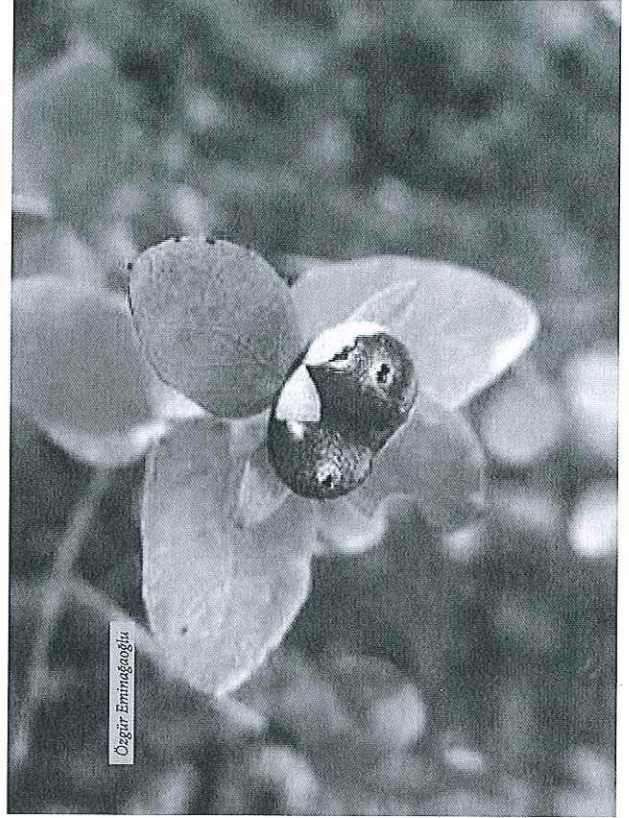
Doğal

Yayılışı

Türkiye, Kafkasya ve Kuzey İran'da, 800-2500 m yükseltilerde, kayalık yamaçlarda, *Spiraea* ve *Quercus* bodurları arasında yayılış gösteren ve Hirkano-Öksin elementi olan bir türdür. Türkiye'de Kuzey Doğu Anadolu'da, Artvin, Erzurum ve Kars'ta yayılış gösterir.

Botanik Özellikleri

Kışın yaprağını döken, 1-3 m boylanabilen, sık dallı, dik büyüyeabilen çalıdır. Genç dallarının içi dolu, tüylü, kış tomurcukları iki pulludur. Yapraklar yumurtamsı-hemen hemen yuvarlak, 1-3 x 0,5-2,2 cm boyutlarında, küt uçlu veya sivri uçlu, dip kısmı yuvarlak ya da yüreğimsi, her iki yüzü de ince tüylüdür. Çiçek kurulu 2 çiçekli, koltukaltında, çiçek kurulu sapları 2-5 mm, belli-belirsiz olarak yaprak saplarından daha uzundur. Brahteler 5-10 mm, elips, yapraksıdır. Brahtecikler, serbest yumurtalık-ların bir çiftini çevreleyen bir kupula formuna dönüşmüştür. Taç yaprak sarımsı-beyaz renkte, 10-15 mm, tüylü; tüp çiçek dudakları kadar uzun, oldukça dışbükeydir. Üzümsü meyve olgunken kırmızı renkte, 5-7 mm, bileşik meyve olup ince tüylüdür. Çiçeklenme zamanı haziran-temmuz aylarıdır (Chamberlain ve Long, 1972).



Özgür Ermiñaçoğlu



Özgür Ermiñaçoğlu

Lonicera japonica Thunb.

Egzotik

Yayılışı

Doğal yayılışını Çin, Japonya ve Kore'de yapan tür (Krüssmann, 1977), ülkemiz park ve bahçelerinde yaygın bir şekilde yetiştirilir.

Botanik Özellikleri

Yarı herdem yeşil çalı, iyi gelişen, 6 m'ye kadar boylanabilen sarılıcılarıdır. Sürgünleri belirgin şekilde tüylüdür. Yaprakları yumurtamsı-dikdörtgenimsi, 3-8 cm boyunda, başlangıçta her iki yüzü de tüylü, sonraları üst yüzdekiler dökülür. Çiçekleri beyaz, sonra pembeye döner, döllendikten sonra sarı renklidir. Özellikle geceleri çok güzel kokar, taç tüpü tüylü ve dış yüzeyi bezeli, 3-4 cm boyundadır. Çiçeklenme temmuz-ağustos aylarındadır ve meyve siyahtır (Krüssmann, 1977).



Lonicera nitida Wils.

Egzotik

Yayılışı

Genel yayılışını Çin'in batı kesimlerinde yapan tür, ülkemiz park ve bahçelerinde yaygın bir şekilde süs bitkisi olarak kullanılır.

Botanik Özellikleri

Herdem yeşil, doğal ortamında 2 m'ye kadar boylanabilen ve dik büyüyen çalılardır. Dallanması yoğundur. Yaprak dizilişi genellikle düzenli çapraz karşılıklıdır. Başlangıçta hafif morumsu olan sürgünler yoğun tüylüdür. Yapraklar oldukça küçük, 6-12 mm boyunda, yumurtamsı-dikdörtgenimsi, üst yüzü parlak koyu yeşil, alt yüzü açık yeşildir. Çiçekler krem-beyazımsı, 8-10 mm boyunda, kısa boylu yan sürgünler üzerinde kısa saplı çiftler halinde yer almıştır. Çiçeklenme Mayıs ayındadır. Üzümsü meyve 5-6 mm çapında, morumsu renkte, parlak yüzeyli, genellikle yaprakların altında gizlenmiş gibidir, zor görülür (Krüssmann, 1977).



Lonicera nummulariifolia Jaub. & Spach

Doğal

Yayılışı

Türkiye, Güneybatı Asya ve Yunanistan’da, 1000-2600 m yükseltilerde, korunaklı kayalık yamaçlarda, *Cedrus* ve *Quercus* arasında yayılış gösterir.

Botanik Özellikleri

Kışın yaprağını döken, 9 metreye kadar boylanabilen dik büyüyen bir çalıdır. Genç dalların içi boştur, ince tüylü veya guddeli-ipeksi tüylüdür. Yapraklar yumurtamsı-mızraksı, hemen hemen yuvarlağımsı şekillerde, 1,5-5 x 0,8-3,5 cm boyutlarında, küt uçlu, seyrek ince tüylü veya ipeğimsi tüylü, guddeli tüylü veya değildir. Çiçek kurulu yaprak koltuk altında, 2 çiçekli; çiçek kurulu sapları 1-3 mm, yaprak saplarından daha kısa; brahteler ortalama 1 mm, ince-uzun-mızraksı şekilde; brahtecikler ortalama 1 mm, serbesttir. Taç yaprak soluk krem-koyu sarı rengine, (10-)15-20 mm, tüylüdür. Çiçek tüpü dudağın ½’si kadar ve açıkça dışbükeydir. Üzümsü meyve sarımsı renkte (kuruyunca siyahımsı), çift, basittir. Çiçeklenme zamanı mayıs-haziran aylarıdır. Bu türün Türkiye’de 2 alttürü vardır (Chamberlain ve Long, 1972):

Lonicera nummulariifolia Jaub. & Spach subsp. *nummulariifolia*: Yapraklar guddesiz, dallar ve yaprak sapları çok az, kısa guddeli tüylü; meyve tüysüz ya da seyrek tüylüdür. Türkiye, Yunanistan, Girit, Lübnan, Kuzey Irak, İran, Afganistan, Hazar Denizi ötesi ve Türkistan’da yayılış gösteren bir alttürdür. Türkiye’de Güney ve Orta Anadolu’da, Kayseri, Kahramanmaraş, Tunceli, Bitlis, Isparta, İçel, Niğde, Adıyaman, Mardin ve Hakkâri illerinde yayılış gösterir.

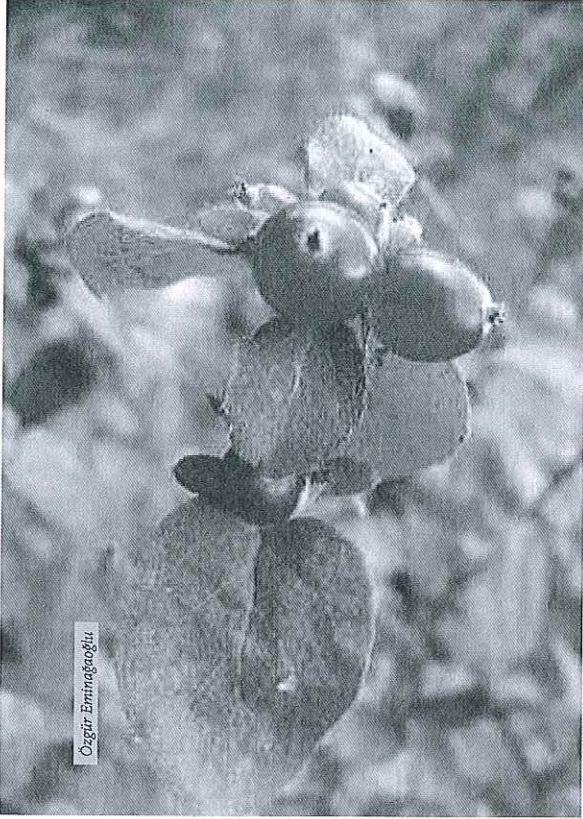
Lonicera nummulariifolia Jaub. & Spach subsp. *glandulifera* (Hub.-Mor.) Chamberlain: Yapraklar guddeli tüylü; dallar ve yaprak sapları çok, uzun guddeli tüylü; meyve yoğun guddeli tüylüdür. Endemik olup, Türkiye’de Güney Batı Anadolu’da Denizli ve Antalya illerinde yayılış gösteren ve Doğu Akdeniz elementi olan bir taksondur.



***Lonicera xylosteum* L.**

Avrupa hanımelisi

Doğal



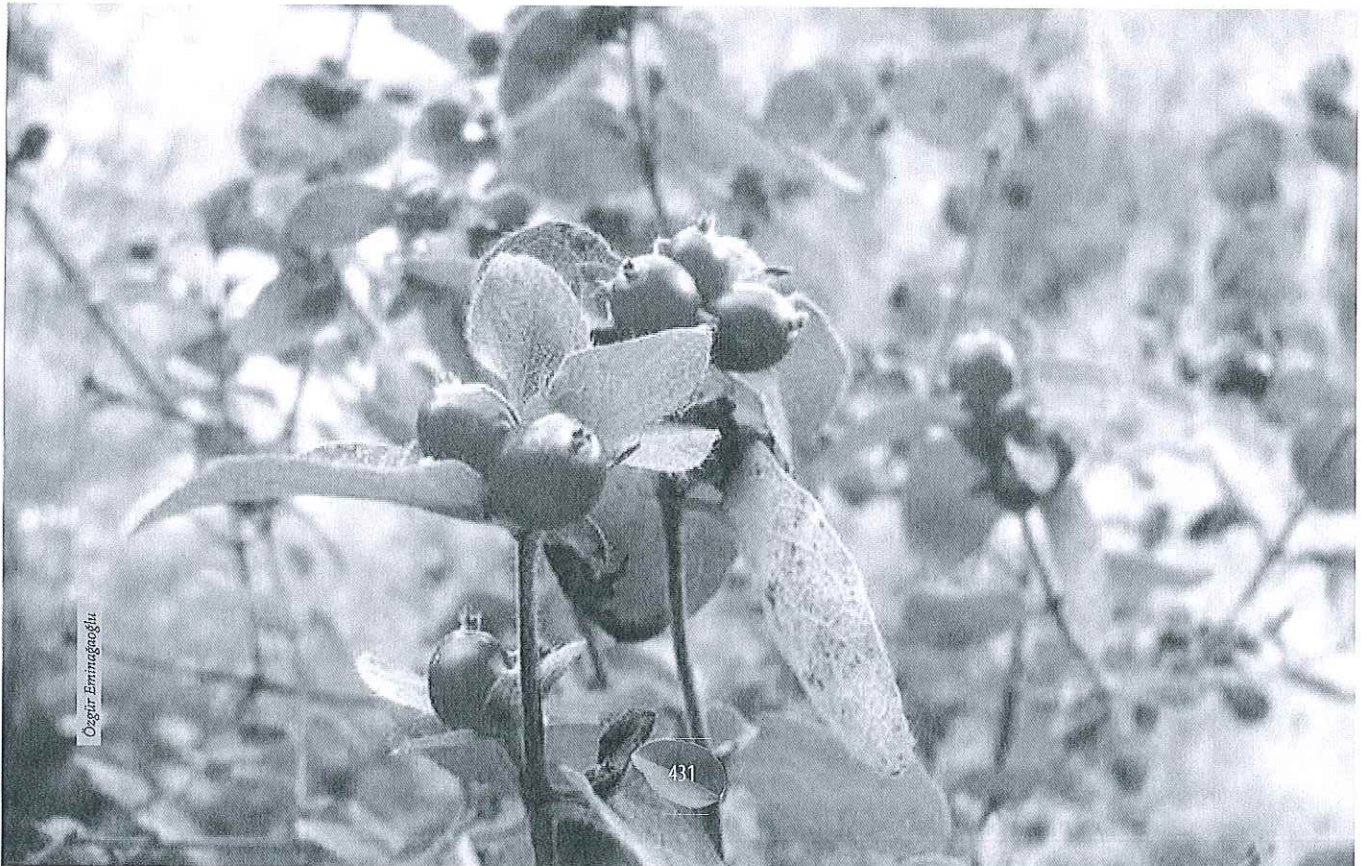
Özgür Emineoğlu

Yayılışı

Türkiye, Avrupa ve Sibiryada 900-1400 m yükseltiler arasında, kayalık yerlerde yayılış gösterir. Türkiye'de Kuzey Doğu Anadolu'da, Artvin, Trabzon ve Rize illerinde doğal olarak bulunur.

Botanik Özellikleri

Kışın yaprağını döken, 1-3 metre boylarında dik büyüyen bir çalıdır. Genç dalların içi boştur ve belli belirsiz tüylüdür. Kış tomurcukları tüylü birkaç dış pulla sahiptir. Yapraklar eliptik-yumurtamsı veya yumurtamsı şekillerde, 3-8 x 1,5-4-5 cm boyutlarında, sivri uçlu veya hemen hemen küt, dip kısmı yuvarlak, tüylü, alt yüzü ise daha yoğun tüylüdür. Çiçek kurulu yaprak koltuk altında, 2 çiçeklidir. Çiçek sapları 8-17 mm, yaprak saplarından daha uzundur. Brahteler mızrak şeklinde, ortalama 2 mm, ovaryum kadar uzundur. Brahtecikler geniş, ortalama brahtelerin 1/2'si kadar, guddelidir. Taç yapraklar sarımsı-beyaz renkte, ortalama 10 mm, tüylü, dışbükey, çiçek tüpü ve dudaklar hemen hemen eşit, ovaryum guddelidir. Üzümsü meyve olgunlaştığında kırmızı renkte, 3-7 mm, basittir. Çiçeklenme zamanı Mayıs-haziran aylarıdır (Chamberlain ve Long, 1972).



Özgür Emineoğlu